

491.82

N241

FORD UNIVERSITY
LIBRARY
STACKS
FEB 15 1968

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XV, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1966.

САДРЖАЈ

	Страна
1) Р. Симић, Глаголска времена у зависним реченицама . . .	1—57.
2) Р. Бошковић, Око суфикса <i>-ica</i>	58—61.
3) М. Стевановић, Синтагме с генитивом и предлогом <i>с(а)</i>	62—76.
4) И. Грицкат, Наслови — посебна категорија писане речи	77—95.
5) Душан Јовић, Глаголски облици и симболика у „Игра- ма“ Васка Попе	96—102.
6) N. Rončević, Još o rečima (likovima) <i>što i šta</i>	103—107.
7) В. Лубас, Посесивна функција суфикса <i>-ица</i> у јужносло- венској топонимији	108—113.
8) Берислав М. Николић, О неким питањима критичког издавања српских писаца	114—117.
9) Језичке поуке	118—120.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ И СИМБОЛИКА У „ИГРАМА“ ВАСКА ПОПЕ

1. Појава првих песама Васка Попе изазвала је изузетно интересовање у своје време. На десетине критика и осврта покушало је да валоризује тај феномен. Врло је мало послератних писаца о чијем делу је дато толико екстремних мишљења. Та поезија је и хваљена и оспоравана. Уз критику је долазило понекад и до обрачуна који су имали мало директне везе са садржином ове поезије.

Независно од свега тога, поезија Васка Попе је остала. Заузела је одређено место у токовима наше књижевности.

2. Овде се о тој поезији говори без претензија да се поново оцењује са литерарног становишта. Не бар методима којим је досад анализирана. Покушај је да се, колико-толико, осветли још са једне стране — лингвистичке.

3. За основу овог рада узет је само циклус песама „Игре“¹. Прецизније, полазна основа су глаголски облици. У даљем разматрању поставља се питање како је њихово место у укупности феномена који чине стилски израз Васка Попе.

4. Овај циклус састоји се од 13 песама са 64 строфе. Број стихова у строфама неједнако је распоређен, као што се види из шеме која следи:

Строфе са једним стихом	Са два стиха	Са три стиха	Са четири стиха	Са пет стихова	Свега
10 + 2 = 12	6	36	7	3	64

¹ В. „Delo“ бр. 1. Март 1955 (Београд), 1—8.

Напомене:

а) Од 12 строфа са по једним стихом два су директна пишчева експликација или закључак који резултира из садржине претходног текста. Писац их је ставио у заграда:

(Ова игра се ретко игра), стр. 3.

(Ова игра дуго траје), стр. 6.

б) Пада у очи да је свега 13 строфа са парним бројем стихова: 6 од по два и 7 од по четири стиха.

Писац, дакле, уопште није полазио од тога да структуру песме везује за дотад најобичније и устаљене ритмичке односе.

5. Број слогова у стиховима такође је врло неуједначене дистрибуције. Има их од 4 до 15. Према томе, ни ово нема битнијег утицаја на стилске особености пишчеве. Може се једино констатовати да је највећи број строфа компонован стиховима који имају приближан број слогова.

6. Употреба глаголских облика, међутим, баца више светлости на овај проблем и даје више података о песниковом стваралачком поступку.

Употребљен је 191 глаголски облик у „Играма“. Од тога су 175 облици презента, 11 перфекта, од којих је мањи број перфект без споне, 1 глаголски прилог садашњи, два трпна придева и два инфинитива².

Из овога би се могао извући закључак да је песник готово целокупну садржину својих песама везао за неку, релативну садашњост. Међутим, то је само привидно, као што ће се даље видети.

7. Обележавање садашњости претпостављало би, пре свега, употребу имперфективног глаголског вида, нарочито у поезији оваквог типа где су реченична језгра минимално деривирана. У „Играма“, међутим, имперфективни глаголски вид заступљен је са око 38%. Остало су перфективни глаголски облици.

8. Ако се узме у обзир овај факат, требало би претпоставити да је највећи део материје компонован тако да представља завршеност акција, стања, јер перфективних глаголских облика је више од 60%. Али и ово резултира као констатација која се ослања

² Овде нису урачунати облици који се имплицитно подразумевају, али који морфолошки нису реализовани.

само на структурална факта, не води рачуна и о другим особинама те поезије.

9. Ствар се битно мења ако се глаголски облици не посматрају изоловано, већ у вези с другим члановима неког од непосредних конституената те поезије³.

Ево како ти односи приближно у тексту изгледају:

Везе нормално остварљиве и у обичном комуникативном говору	Изразито модалне везе остварљиве и у обичном говору	Везе које се у обичној комуникацији по правилу не јављају	Свега
80	17	94	191

Напомена: под везама нормално остварљивим подразумевају се све оне које у говорној комуникацији имају чешћу фреквенцију, односно, реч је о везама које су и логички и семантички остварљиве, нпр.:

„Зажмури се на једно око“

— — —

„Чучне се па се скочи“

— — —

„Ко остане читав и читав устане

Тај игра“ стр. 2.

— — —

„Неко уђе без куцања“, стр. 6.

— — —

„Најзад се руке ухвате за трбух“, стр. 7.

— — —

„Шта да ти причам“, стр. 7.

Овде треба додати још једну напомену. Наиме, и ови и слични стихови у тексту често не репрезентују нормално остварљиве везе. Према томе, њихова реална могућност обележавања уобичајених типова исказа је врло релативна, нпр.:

³ Појам конституент је овде узет онако како се на овај феномен гледа, нпр. у америчкој лингвистици. В. између осталог R. S. Wells. *Immediate Constituents*. „Language“, 1947, Vol. 23, No. 2,

„Неко се сакрије од некога“

„Сакрије му се под језик“.

Први стих је нормално остварљив и у обичном говору, други је потпуно апсурдан. Према томе, и први у вези с другим губи оно што изоловано узет има.

Или, „А онај је открио сва своја лица“

„И једно за другим витла преко крова“.

Први стих узет изоловано остварљив је као метафора. У сличној верзији се понекад и употреби, нпр.: „Има сто лица“. У вези са другим немогућан је по мерилима дистрибуције и веза појединих говорних феномена нашег језика.

10. Друга група, која је релативно бројнија, у свакидашњој комуникацији објективно се не остварује, или је бар релативно ретко остварљива. То могу илустровати следећих неколико примера:

„Неко се сакрије од некога“

„Сакрије му се под језик“, стр. 2.

— — —

„Једни милују ногу столице“

„Све док се столица не покрене“

„И да му ногом слатки знак“.

— — —

„Други љуби кључаоницу“, стр. 2.

— — —

„Свако свуче своју кожу“

„Свако своју кожу камењем напуни“, стр. 3.

— — —

„Овај стално премешта своје очи“

„Стави их на леђа“, стр. 3.

— — —

„Једни одгризу другима“

„Руку или ногу или било шта“, стр. 5.

— — —

11. Изразито модални глаголски облици сами по себи нису значајни за песнички израз у овом случају. Рекло би се чак да имају врло подређену улогу. Највише их је у зависним модалним

исказима, у случајевима где је основно реченично језгро проширено, нпр.:

„На њих је ред да гризу“, стр. 5.

— — —
„И један и други се поломе“

„Да бар прст подигну“, стр. 6.

12. Централни проблем је, дакле, окружење у које се глаголски облици, пре свега облици презента, смештају.

Ако се узме у обзир чињеница да је поред граматички коректних, али реално неостварљивих веза, велик број реално остварљивих веза у ширем контексту неостварљив, излази да је проценат конструкција више или мање померених од реалног комуникативног говора врло велик.

Из овога је лако извући закључак, који уосталом досад нико и није оспоравао, да је највећи број тих веза симболичан. Повећи број је потпуно нов. Према томе, требало би претпоставити да ти искази-симболи носе велику количину информације.

На ово би упућивао факат што је појава тих песама изазвала велик број критичара да се њоме позабаве. Познато је да је вођен и огроман број усмених дискусија о овој поезији и проблемима ближе везаним за њу.

13. Поставља се даље проблем како те симболе декодирати. У класичној поезији симболи су асоцијативно везани за врло конкретне појмове, углавном. Према томе однос је јасан и објективно предвидљив. Декодирање тих симбола углавном не представља тешкоће.

Асоцијативно поље за симболе Васка Попе веома је широко, врло индивидуализовано. Из тога излази да је број могућности појединачних трансформација реално остварљивим везама несравњено шири него у већине класичних песника. Отуда и могућне произвољности у дефинитивној експликацији тих веза. То делимично објашњава и велике разлике у ставовима према тој поезији.

Намеће се и други закључак. Таква ширина асоцијативног поља за симболе претпоставља мању или већу њихову универзалност. У

поезији Васка Попе универзалност симбола је пропорционално једнака плурали-тету њихових могућих трансформација.

Управо та универзалност и да је једно од битних обележја овим песмама.

14. Још једна особина ове поезије евидентна је од првог контакта са стихом. Већина симбола до те мере је универзална и устаљена да подсећа на гноме, нпр. завршетак песме „Пре игре“:

„Ко се не разбије у парампарчад“
 „Ко остане читав и читав устане“
 „Тај игра“, стр. 2.

— — —

„Ко до зоре не застане“
 „Ко не тресне не тресне“
 „Тај заради своју кожу“
 „(Ова се игра ретко игра)“.

Гномски карактер једног дела ове поезије наметао је писцу изванредно велику економичност у стваралачком поступку. Реченична језгра су минимално деривирани. Стих изгледа готово огољен, али потпуно хармонизира са супстанцијом исказа, нпр.:

„Неко посеје некога“
 „Посеје га у својој глави“
 „Земљу добро утаба“.

— — —

„Чека да семе никне“, стр. 5.
 Или,
 „Нека буде ружино дрво“
 „Неки буду ветрове кћери“
 „Неки ружокрадице“, стр. 3.

15. Колико је израз Васка Попе економичан, сведоче и ови подаци. У 64 строфе, односно 181 стиху, има само око 56 атрибута узетих у граматичком смислу. Од тог броја само 13 имају вредност епитета.

Ове цифре се могу померати донекле у зависности од индивидуалног схватања текста, али у целини узевши то битније не мења вредност песничког израза у овом конкретном смислу.

16. „Игре“ се, дакле, састоје од извесног броја прецизно фиксираних покрета без непотребног нијансирања. Све је сведено на оно што је супстанцијално, изворно, па је то морало наћи и одговарајућу језичку форму. Специфичност симболике условила је стварање специјалног кода. То су граматички савршено коректне конструкције, али њихово везивање за појединачне смисаоне целине увек доводи у опасност да експликација не буде адекватна.

Већина тих покрета дата је у симболима. Већина је или изузетно ретка или потпуно нова у датим везама. Многи су потпуно неуобичајени. Према томе, сами по себи, поред емотивних обележја, у великој мери ангажују и мисаони свет читаоца. In ultima linea или привлаче или одбијају; никога не остављају индиферентног.

Можда је ово и једно од најбитнијих својстава поезије Васка Попе. Анализа језичких факата потврђује овакав закључак.

Душан Јовић